

Dr. Ficsór Gabriella:

A bírói függetlenség szükségszerű kialakulása és tartalma

Non videri, sed esse!¹

Bevezető

A gondolat-folyamatot az Alaptörvényből való vizsgára felkészülést segítő e-learning tananyagban olvasott következő kitétel indította el:

„A mai viszonyok között a hatalommegosztás elve átalakulóban van: tisztán és a semlegesség alapján csak a bírói hatalmi ág maradt meg, a törvényhozó és a végrehajtó hatalom sok szempontból átfedik egymást.

Az állami működés jogállamban nem kizárólag a hatalommegosztás klasszikus működési elve alapján ellenőrzött. A hatalomgyakorlás ellenőrzésének intézményi-jogi keretei (az államfő szerepe, az Alkotmánybíróság szerepe) mellett, a társadalmi önszerveződések és mozgalmak, a politikai szervezetek, pártok, a gazdasági érdek mentén szerveződő lobby-szervezetek, a tömegkommunikációs intézmények is fontos szerepet játszanak.”

A tananyag ugyan tovább fejtegeti² azt, hogy miért nem ellentétes a jogállamisággal (amely egyenlő a hatalommegosztás elvével) a törvényalkotó és a végrehajtó hatalom egyre kevésbé felismerhető elkülönülése, azonban ehhez mélyreható alkotmányjogi és alkotmánytörténeti ismereteket kellene szerezni, másrészt nem is lehet e dolgot tárgya.

---

¹ Nem látszani, hanem lenni!

Franz Alt, Előszó = C. G. Jung, Gondolatok a látszatról és a létezésről. Bp., Kossuth Kiadó, 1996, 5.

² „Az angol szabadság tehát nem azért funkcionál, mert a hatalmak egymástól el vannak választva, hanem azért, mert több hatalom áll egymással szemben s különösen körül van bástyázva azoknak a tényezőknek az önállósága, melyek a hatalomkoncentráció veszélyét leginkább megtestesítő végrehajtó hatalommal szemben állnak. A probléma tehát nem az, hogy az állam funkcióit kategorizáljuk, azután kimondjuk, hogy ezeket egymástól tűzön-vízen keresztül el kell választani, hanem az, hogy a hatalomkoncentráció bármely szervi jelenségével szemben kell a hatásköröket megosztani, tőle hatásköröket elvonni, vele szemben konkuráló hatalmakat megszervezni. Látni fogjuk majd, hogy ennek az alapgondolatnak az elhomályosulása és a hatalmak elválasztásának a dogmává emelkedése hogyan vezetett egy csomó álproblémára és álmegoldásra.” (Bibó István: Az államhatalmak elválasztás gyakor és most, in: Bibó István összegyűjtött munkái 2., sajtó alá rendezte: Kemény István, Sárközi Mátyás, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Bern, 1982.)

Az Alkotmánybíróság több állami szerv (törvényalkotás-bíróságok, végrehajtó hatalom-bíróságok, törvényhozás-alapvető jogok biztosa, törvényalkotás-országgyűlési bizottságok, törvényhozás-Alkotmánybíróság, stb) egymáshoz való viszonyának függvényében vizsgálta a hatalommegosztás elvét. [28/1995. \(V.19.\) AB határozatában](#) a hatalommegosztás elvének biztosíték-jellegét hangsúlyozva megállapította, hogy demokráciában korlátlan és korlátozhatatlan hatalom nincs. Szervezetszociológiailag a végrehajtó hatalom nem feltétlenül érdekelt abban, hogy az Alkotmánybíróság és a bíróságok minél nagyobb hatékonysággal lássák el feladataikat. Mivel azonban e két szervezet a jogállamiság fontos letéteményese, ezért a törvényhozásnak hatékony garanciákat kell kiépítenie annak érdekében, hogy a végrehajtó hatalom akár a költségvetés végrehajtásának keretei között ne legyen képes ellehetetleníteni működésüket.

Az országgyűlési bizottságok tevékenységének szabályozási mulasztására vonatkozó [50/2003. \(XI. 5.\) AB határozatában](#) a testület a hatalommegosztás elvére vonatkozóan húzta meg az Országgyűlés hatalmának korlátait: e szerint „(...) nincsen az Országgyűlésnek alárendelt hatalmi ág, s egyik hatalmi ág sem vonhatja el a másik jogosítványait. A hatalommegosztás elvéből ugyanakkor az is következik, hogy alkotmányos demokráciában nincs korlátlan és korlátozhatatlan hatalom, s az egyes hatalmi ágak hatalmi egyensúlyt képeznek a többi hatalmi ággal szemben”.

Vegyük evidenciának az alkotmányjogászok által nekünk közvetített hivatalos jogi álláspontot, azonban érdemes ide idézni az Alkotmánybíróság (előző) elnökének, Paczolay Péternek a világosan megfogalmazott szavait. „Az elmúlt évtizedek politikai fejlődésében a hatalommegosztásnak a felvilágosodás idején kidolgozott modellje jelentősen átalakult. A végrehajtó és a törvényhozó hatalom (részben a parlamenti rendszer logikájából fakadóan) ma már egyetlen hatalmi blokkot képez.[...] Ezzel a hatalmi blokkal szemben gyakorlatilag a bírói szervezet képezi, képezheti egyedül az ellensúlyt. Az Alkotmánybíróság már egy 1993-as döntésének indoklásában rámutatott, hogy a törvényhozó és végrehajtó hatalom elválasztása ma lényegében a hatáskörök megosztását jelenti a parlament és a kormány között, melyek politikailag összefonódtak. A bírói hatalom sajátossága ilyen körülmények között az, hogy a másik két politikai jellegű hatalmi ággal szemben állandó és semleges, még akkor is, ha a politikai programokat megvalósító törvényeket és rendeleteket alkalmazza.”³

Dr. Trócsányi László igazságügyminiszter azt nyilvánította ki, hogy „a bírói függetlenség a demokrácia és az alkotmányosság állócsillaga”.

„Mai társadalmunkban a függetlenség és a szabadság nélkülözhetetlen eleme az igazságszolgáltatásnak. A bírónak magatartásával és életmódjával folyamatosan képviselni kell ezen értékeket. Ez a kötelessége a ráruházott bírói hatalomból fakad. [...] A társadalom számára a bíró személye képviseli az igazságszolgáltatást.”⁴

Már itt magyarázattal lehet szolgálni arra, hogy mit jelent a mottó. Ha a bíró személyes függetlensége, pártatlansága megkérdőjelezhetetlen, akkor nem lehet ezzel ellentétes látszat sem, aminek a védelmére külön gondot kellene fordítania. Amennyiben a személyében, a több évtizedes munkálkodásával meg tud testesíteni egy olyan erkölcsi, hivatásbeli mércét, amelyből következően a függetlenségét oktalan vád már nem érheti, és a nemtelen vádaktól való elhatárolódást is méltósággal tudja viselni, akkor már csak a bíróság, mint szervezet függetlenségének, pártatlanságának, elfogulatlanságának a látszatát megőrző védelemre kell figyelmet fordítania.

Nem szükségtelen, hogy újra és újra foglalkozzunk a bírói függetlenség kérdésével. „Vannak igazságok, amelyeket sohasem lehet elégszer hangoztatni.”⁵

Az Alaptörvény megismerésére volt lehetőségük az állampolgároknak, tapasztalataim szerint azonban semmiféle elképzelésük nincs az írtak valódi jelentéséről és jelentőségéről.

³ A bírói függetlenség, a tisztességes eljárás és a politika – Összehasonlító jogi tanulmányok – Szerkesztette Badó Attila Gondolat kiadó Budapest, 2011., Paczolay Péter az Alkotmánybíróság elnöke Előszó, 9. oldal

⁴Kondorosi Ferenc – Uttó György – Visegrády Antal: A bírói etika és a tisztességes eljárás (A bírói etikai kódex az Amerikai Egyesült Államokban) Magyar Hivatalos közlönykiadó Budapest 2007., 132. oldal

⁵ Dr. Radocsay László m. kir. igazságügyminiszter előszavából, amit Dr. Csánk Béla: A bírói függetlenség hazánkban és a külföldön c. munkájához írt.

Az idézett mondat pedig azért illik ide, mert az előszó a következőképpen kezdődik:

„A jogrendet és a jogbiztonságot, az ember jogainak szabad gyakorlatát, az ember életét, testi épségét, becsületét, szabadságát és vagyonát a jó, a pártatlan igazságszolgáltatás biztosítja. Ezért a jogállam alkotmányának szerves alkotóeleme a igazságszolgáltatáshoz szükséges személyi és tárgyi garanciák megteremtése. Pártatlanul csak a független bíró ítélhet, az objektív igazságot csak a külső és belső idegen befolyásoktól ment bíró derítheti ki, miért is az ítélőbíró függetlenségét valamennyi jogállam közjogi jogrendszere alkotmányos biztosítékokkal törekszik körülbástyázni az által, hogy a bíró törvényhez kötöttségének és az igazságos ítékezés lelki műveletéhez szükséges mozgási szabadságnak kellő összhangját megteremti.”

B) cikk: (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

C) cikk: (1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.

25. cikk: (1) A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. A legfőbb bírósági szerv a Kúria.

6. cikk: (1) A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélkezési tevékenységükben nem utasíthatóak. A bírakat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai pártoknak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.⁶

Az írásomban kizárólag a bírói hatalmi ág elkülönülésének, semlegességének szükségességével foglalkozom, amely a bírói szervezet és a bíró személyes függetlenségében testesül meg. Ez utóbbi azonban nem választható el bizonyos etikai kérdésektől, erkölcsi mércétől, ezért ez is részét kell, hogy képezze a gondolkodásnak. Esetenként tehát a jogtörténeti alkotásokból, sőt az 1000 év törvényeiből idézettek a bíróval szembeni erkölcsi elvárásokat is tartalmazzák, de összhangban az Alaptörvény Nemzeti Hitvallás részében megfogalmazottakkal: „Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait [...]. Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között.”

A bírói függetlenség kialakulásának története

A jogsérelmeknek magán- vagy vérbosszú útján orvoslását ugyan még Szent László (1077-1095-ig uralkodott) törvényei is megengedték, mégis már az ősalkotmány idején találkozunk jogvitákat eldönteni hivatott bírakkal. A nép (törzs), melynél a bírói hatalom volt, rendelte ki őket. Ők a gyulák és a harkák. Később a törzsek egyesülését követően is ilyen megnevezéssel említik (például Kézai Simon krónikája) a bírakat. Felettük maga a nemzet állt.

A királyság létrejöttétől a bírói hatalom a népről a királyra szállt, aki azt udvarában, vagy a megyékbe kiszállva gyakorolta.

Külön „biráskodási közegeket a vidéken” Szent László létesített, az egyes megyékbe „királybírákat (judices regii)” küldött. Ezek a bírók már rendes bírók voltak, a közsabadok és a nemesek felett is csak ők biráskodhattak. „A nemek biráinak biráskodását eltiltotta és őket, ha titokban biráskodnának, mint hamis bírákat súlyos bírsággal sújtotta.”⁷

A királybírói intézmény nem tudott életképes intézményként a magyar vidéki életbe beleilleszkedni, mert a megyében az ispáni hatalom föléjük emelkedett.

II. Kálmán király alatt, a XII. század elején megszűnik az első Árpád-házi királyok gyakorolta vidéki biráskodás. Ha a király ki is járt a megyékbe, a nép pereit az őt kísérő megyei bírák döntötték el, az azok ellen emelt panaszokat a nádorispán intézte. Egyébként a királyi udvart kellett felkeresnie a népnek. Ennek elkerülése céljából a király zsinati törvényszékeket szervezett, amelyek évenként kétszer (május 1. és október 6. napján) ültek össze, tagjai a megyés püspökök, az egyházmegye ispánjai és egyes főbb elöljárók voltak. Így a király vagy a

⁶ Lásd: 2011. évi CLXII. törvény 1-5. §, III. Fejezet, 35-44. §, 47-64. §, V-X. Fejezet, XII-XIII. Fejezet, 223-224. §, 226-233. §, 236. §, 2012. évi XXXVI. törvény 158. § (32) b)-d).

⁷ Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt Budapest. Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia. 1899. 3-5. oldal

királyi hercegek főbb tisztjei és papjai ügyeit is e szervezet bírálhatta el, méltóságuk megőrzése okán. „A zsinatnak pedig a király a legpártatlanabb bíraskodást hagyta meg és a legszorgosabb gondoskodást az iránt, hogy gyűlölségből senkit ártatlanul el ne marasztaljon, sem kedvezésből bűnösöket ne védelmezzen.”⁸

Az 1222. évi VIII. törvénycikk (II. András) a nádorispán hatalmáról és a helyettes bírákról szól.

A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, különbség nélkül ítéljen.

1. § De nemesek perét, ha fejük vesztébe vagy birtokuk veszedelmébe jár, a király hire nélkül el ne végezhesse.

2. § Helyettes bírákat pedig ne tartson, hanem ha egyet a maga udvarában.

Az 1471. évi XII. törvénycikk kimondja, hogy „a király a perfolyamot ne akadályoztassa meg, és hogy az ennek ellenére a per meggátlására kiadott parancsai meg nem tartandók”.

Az 1566. évi XXV. törvénycikk is arról szól, hogy „a törvényes eljárást királyi parancsokkal ne háborgassák”. Ennek oka, hogy „az ország szabadságának nem kis sérelmére és az igazságszolgáltatás menetének megakasztására van az, hogy a midőn a bírák valamely peres ügyet megvizsgálják és abban ítéletüket, a törvény szerint megtartandók megtartása mellett kihirdetni akarják, vagy az Ő felsége ügyeinek az igazgatója, vagy a kamara őket, parancscsal, az ítélet kihirdetéstől eltiltani szokta; a miképen közelebből a Révay testvéreknek a körmöczi polgárok elleni peres ügyében történt:

1. § Az ország karai és rendei kéri a császári szent felséget, hogy méltóztassék kegyelmesen gondoskodni afelől, hogy az igazság utját jövőre bárkinek is a törvénytelen kérésére Ő felsége parancsával el ne zárják.”

Az 1613. évi XXXIV. törvénycikk ismételtelen leszögezi, hogy a bírósági eljárásba kívülről semmilyen hatalom nem avatkozhat bele, sőt még annak az alapelvnek a kezdeményét is bele lehet értelmezni, hogy senki sem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg a bűnösségét a bíróság jogerős határozatában nem állapította meg (Be. 7. §): „a peres ügyek folyamát törvénytelen parancsokkal ne akadályozzák, és senkit törvényes perbe idézés és a törvény rendén való elmarasztalás nélkül meg ne károsítsanak”.

A több évszázados feudális jogfejlődésben a közigazgatás és a bíraskodás sohasem vált el teljesen egymástól. Míg Mohács előtt a királyi kúria különböző bíróságai, a Habsburgok alatt pedig a hétszemélyes és a királyi tábla csak a jogszolgáltatás funkcióját végezte, alsóbb fokon a vármegyékben és városokban egy és ugyanaz a testület látta el az igazgatási és a bírói feladatokat.⁹

II. József „Az Urnak 1785dik Esztendejében Sz. András Havának 23dik Napján” a Magyarországra érvényes eljárási törvényben kimondta:

457. § Egy bírónak sem szabad a maga hivatalából ezen kívül a mi ő néki Bér gyanánt kiszabott, és ha utazánd a vitel és tartáson a hol pedig szokásban van a napi számon kívül mást valamit elvenni. Arra nézve a Taksák, és más efféle melleleg való ajándékok ezentúl vég-képen el töröltetnek.

⁸ Hajnik Imre i. m . 7. oldal

⁹ Bónis György: Buda és Pest bírósági gyakorlata a török kiűzése után 1686-1708, Akadémiai Kiadó, Budapest 1962. 41. oldal

458. § A Bíráknak semmi-féle ajándékot nem szabad el-venni....a Törvény-Rendet, a következő 1786dik esztendőbéli Pünköst Havának első Napjától fogva, mindennemű törvényes székekben és ügyekben, egész tökéletességgel megtartsák...”¹⁰

A perlekedő felek között fennforgó villongást a bíró intézi el: „a' ki a' Törvény' igazgatására rendeltetett, és Igazság' szolgáltató hatalommal fel-ruházott oly véggel, hogy az eleibe terjesztett ügyet igaz értelemmel megvizsgálja”. 1809-ben megjelent művében Georch Illés¹¹ a bíró hatalmát körülírja és megindokolja. A bíró határozza el, hogy kinek igaz az ügye, midőn a felek egymás között civakodnak, ki-ki a maga ügyét szépítvén, és az igazságot a maga részén állítván. A bírónak részrehajlástól mentesnek kell lennie, ez az oka, hogy tulajdon maga ügyében senki bíró nem lehet. Mindkét fél (felperes alatt a vádló is értendő) által előhozott okokat latra kell vetni, a történt dolog valóságát kinyomozni, és azt a szabott törvényhez vagy szokáshoz egyengetni. Jól meg kell vizsgálni, hogy mit tart erről a törvény, „azért-is az Ítélet - hozásban hanyatt - homlok nyakra - főre - való hirtelenkedés az igazságnak mostohája szokott lenni”. „Az Ítélet törvényt nem szabván”, a bíró a maga kénye szerint nem ítélkezhet, a törvényt nem teheti félre, köteles a törvények által szabott rendet megtartani. A római jogból származó – máig élő – alapelv is megjelenik tehát: „praetor ius facere non potest”.

Az európai forradalmi hullám nyomán – Magyarországon 1848. március-áprilisában – az utolsó rendi országgyűlés követői szorgos munkálkodásának köszönhetően valósult meg az „alkotmányos reform”, a korábbi magyar közjogi rendszer radikális átalakítása. Az alkotmányos monarchiává formált államban ugyan nem történt meg az államhatalmi ágak különválasztása, de a korábban testületi ellenőrzés nélküli végrehajtó hatalom bizonyos mértékig a király felügyelete alatt maradt, ám munkájára igazi befolyással a népképviselőivé átváltozott országgyűlés vált. A bírói függetlenség megteremtésének azonban a politika csak az első lépéseit tette meg.¹²

Ezzel elérkeztünk a bírói hatalom egyértelmű különválasztásához, a bírói függetlenség világos deklarálásához és törvényi körülbástyázásához, történeti alkotmányunk jelentős vívmányához.

„A gyors, pontos és részrehajlatlan igazságszolgáltatás minden helyes országzás alapját képezvén, s az ország eddigi törvénykezési szerkezete a jelenkor fokozottabb igényeinek többé nem felelvén meg, az igazságügy hazánkban a legutóbb alkotott szerves törvények által gyökeresen átalakított; amennyiben a választás útján alakított bíróságok elve elejtetett s helyébe az elmozdithatatlan elvén alapuló kinevezett bíróságok rendszere léptetett. A törvénykezési rendszerünkre nagyfontosságú s horderejű 1869: 4. t. cz. értelmében ugyanis a bírói hatalom ezentul Ő Felsége a király nevében gyakoroltatik s a közigazgatástól elkülönítetvén, közigazgatási tisztviselő bírói hatalommal nem birand s viszont bíró közigazgatási teendőkkal nem terheltek.”¹³

¹⁰ Törvény-Rend mely Magyar és Ahoz tartozó országok, mindennemű Törvény, és Itélő székeinek szabott Cházár András által, Kassán Fűskúti Landerer Mihály betűivel, 1789.

Eredetileg kiadásra német és latin nyelven került. A Cházár(Császár) András-féle fordítás az egyedüli magyar nyelvű változat.

¹¹ Georch Illés: Honnyi Törvény Pesten Trattner Mátyás betűivel 1809., III. kötet 19-22. oldal, a műről és a szerzőről részletesebben:

http://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/georch_illes.pdf

¹² Magyar Alkotmánytörténet Szerkesztette Mezey Barna, Osiris Kiadó Budapest, 2003, ötödik, átdolgozott kiadás 244-246. oldal

¹³ Hegedűs Lajos: A magyar közjog alapvonala I. harmadik bővített kiadás Pest. Kiadja Heckenast Gusztáv 1872. 399-400. oldal

Az 1869. évi IV. törvénycikk a birói hatalom gyakorlásáról szól.

1. § Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik.

Sem a közigazgatási, sem a birói hatóságok egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak.

2. § A birói hatalom Ő Felsége a király nevében gyakoroltatik.

(Megjegyzendő, hogy az ítélet alaki kellékeit érintően „az Ő Felségére való hivatkozásnak a hiánya [...] semmisségi okul szolgál”.¹⁴)

A mindössze 27 szakaszból álló törvény meghatározza, hogy a magyarországi, jogi képzettségekkel rendelkező honpolgárok közül ki viselhet birói hivatalt, és kimondja, hogy kizárólag e tevékenységéért, és csak az államtól kaphat fizetést.

„Minden bíró az állampénztárból huzza fizetését, és a törvényben meghatározott illetékek és díjakon kívül ingyen tartozik a feleknek igazságot szolgáltatni. A bírák fizetése az államköltségvetésbe vétetik fel, s a kinevezett bírónak megállapított fizetése le nem szállítható.”

Az összeférhetetlenség számos esetét nevesíti a törvény, a politikai elhatárolódást, gazdasági jellegű szervezetekben való bárminemű részvételt, minden más foglalkozás űzését, amely „a birói hivatal függetlenségével össze nem fér”.

Az egyik legfontosabb, a birói függetlenséget – félelem nélküliség, külső beavatkozás lehetőségének kizárása, egyedi, más hatalmi ágak tetsző vagy nem tetsző döntései miatti „jutalmazása” vagy „büntetése” – leginkább védelmező szabályok a következők:

15. § A törvényesen kinevezett bíró, a törvényben meghatározott eseteken és módon kívül hivatalából el nem mozdítható.

16. § A bírót a törvényben meghatározott eseteken kívül csak saját akaratával lehet székhelyéről más bírósághoz vagy más hivatalba áttenni vagy előléptetni.

17. § A bíró, miután 70-ik évét betöltötte, nyugalomba lép, kivéve, ha az igazságügyminister által hivatalának folytatására felszólíttatik és szolgálni kíván.

Ezenkívül csak azon esetben helyezhető nyugalomba, ha testi vagy szellemi fogyatkozás miatt hivatalos kötelessége teljesítésére többé nem képes.

A nyugdíjrendszert a bírákra nézve külön törvény határozza meg.

A birói függetlenség tartalmát meghatározó ezen szabályok átírásával került sor a történelem során a legtöbb esetben a birói függetlenség megsértésére, jogszabályokban kimutatható módon, mint látni fogjuk az írás későbbi részében.

A törvénycikk tartalmazza azt az alkotmányos elvet, hogy a bíró csak a törvényeknek van alávetve, és azt is, hogy sem a bíró, sem más nem határozhatja meg, hogy mely ügyben jár el, csak a hatásköréről és illetékességről szóló törvényi rendelkezések.

19. § A bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni.

A rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti, de a rendeletek törvényessége felett egyes jogesetekben a bíró ítélt.

20. § Senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad.

22. § A bíró az igazságszolgáltatást senkitől meg nem tagadhatja, ki illetősége körében hozzá folyamodik; s a hivatalával járó teendőket vissza nem utasíthatja.

¹⁴ Vámbéry Rusztem: A bűnvádi perrendtartás tankönyve Grill Károly Könyvkiadó vállalata Budapest 1916. 265. oldal

A bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről az 1871. évi VIII. törvénycikk szól. Tartalmazza a hivatali bűncselekményeket, a fegyelmi vétségeket és a fegyelmi eljárást igen részletesen, 76 szakaszban.

Az 1871. évi IX. törvénycikk a bírák és bírósági hivatalnokok áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárást szabályozta.

1. § A bírót akarata ellenére csak a következő esetekben szabad más bírósághoz áthelyezni:

a) ha a bírósági szervezetben törvényhozási intézkedések folytán változás történt;

b) ha az ugyanazon bíróságnál alkalmazott bírák között egyenes vagy harmadiziglen oldalrokonság, vagy másodiziglen sógorság, vagy fogadott szülei vagy fogadott gyermeki viszony létezik vagy állt be.

Rendelkezik arról, hogy az áthelyezett bíró fizetése nem szállítható le, és az áthelyezett alsóbb rangba nem helyezhető.

6. § A bíró 70-ik évének betöltése előtt hivatalból csak azon esetben helyezhető nyugalomra, ha testi vagy szellemi fogyatkozás miatt hivatalos kötelességei teljesítésére végképen képtelenné vált, vagy ha az általa elfoglalt állomást a törvény megszüntette. (1869:IV. tc. 17. §)

Mint látjuk majd, a nyugdíjba vonulás – itt írt ok nélküli, törvénybe iktatott – kikényszerítése is alkalmas eszköz a független bírák eltávolítására.

Az igazságszolgáltatás a jogállam alapja, „sine qua regna consistere non possunt”, mint ahogyan királyaink hitlevelei mondják (1662 : II. t.-c. 11. §, 1638 : I. t. c. 6. §. stb.). A bírói függetlenség, a bíró ítélkezésének függetlensége a jogszolgáltatásnak, s így a jogállam alkotmányának gerince. A bírói függetlenség intézményes kiépítése és tételes körülbástyázása az alkotmányos biztosítékok egyik legfontosabbika. Természetes, hogy az ítélőbírónak a független és pártatlan helyzetét, illetve magatartását az egyetemes közjog alkotmányjogi részének jogszabályaiban a tételes jog is körülbástyázza igyekszik. A bíráskodás függetlenségének ily értelmű követelménye a mi ősi alkotmányunknak is szerves alkateleme.¹⁵

Az 1948. évi XXII. törvény megszüntette a bírói függetlenség régi személyi biztosítékait. Feloldotta a bírák áthelyezésének és elmozdíthatatlanságának tilalmát. (1956 szeptemberéig 1100 bíró vesztette el állását.)¹⁶

¹⁵ Dr. Csánk Béla: A bírói függetlenség hazánkban és a külföldön, Budapest, 1942. Urbányi István Könyvnyomdai Műintézete 1-2. oldal

(És mi mindenről szól még ez a könyv: „a kinevezett bíró jogállásának függetlenségét mi sem biztosítja jobban, mint az, hogyha kinevezése életfogytiglan történik olyanképen, hogy a bíró büntető, vagy fegyelmi eljárás ellenére állásából el nem mozdítható. Az elmozdíthatatlanság – a bírói állás stabilitása – a bíró személyi függetlenségének leghatékonyabb biztosítója. Vargha Ferencet is idézi: „ha az elmozdíthatatlanság és áthelyezhetetlenség, e két pragmatikus értékű garancia nem volna, a bírói függetlenség írott malaszt lenne”. 72-73. oldal)

¹⁶ Magyar Alkotmánytörténet Szerkesztette Mezey Barna, Osiris Kiadó Budapest, 2003, ötödik, átdolgozott kiadás 482. oldal

A XXII. törvénycikk az ítélobírák áthelyezésének, úgyszintén az ítélobírák és az államügyészégi tagok végelbánás alá vonásának átmeneti szabályozásáról¹⁷ szolt, és érdemes tüzetes értelmezésnek alávetni.

1. § (1) Az igazságügyminiszter a főfelügyelete alatt álló bármely bíróság ítélobíróját - beleegyezése nélkül is - más bírósághoz áthelyezheti.

(2) Az előbbi bekezdés alapján a Kúria ítélobíróját csak Budapesten működő bírósághoz, az ítélotábla ítélobíróját pedig csak ítélotáblához, törvényszékhez vagy törvényszéki székhelyen működő járásbírósághoz lehet áthelyezni. A jelen bekezdés alá eső ítélobíró az itt nem említett bírósághoz csak akkor helyezhető át, ha ezt - az (1) bekezdés alkalmazása esetére - maga kéri.

(3) Ugyanazt az ítélobírót a jelen § alapján csak egy ízben lehet áthelyezni.

(4) A jelen §-ban biztosított jogával az igazságügyminiszter az 1949. évi december hó 31. napjáig élhet.

(5) A Kúria elnöke (másodelnöke) és az ítélotáblai elnök (alelnök) tekintetében a jelen § nem alkalmazható, hanem egyedül a 3. § alkalmazásának van helye.

2. § (1) Az áthelyezés kérdésében az illető ítélobírót és valamennyi felügyeleti hatóságát meg kell hallgatni.

(2) Az az ítélobíró, aki az áthelyezésnek vele történt közlésekor ötvenötödik életévét már betöltötte, a részére kijelölt állás elfoglalása helyett a közlést követő harminc nap alatt végelbánás alá vonását kérheti. Ebben az esetben őt - az egyébként fennálló korlátozásokra tekintet nélkül - végelbánás alá kell vonni.

(3) Azt az ítélobírót, aki az áthelyezésnek vele történt közlésekor ötvenötödik életévét még nem töltötte be és a részére kijelölt állást nem foglalja el, közhivatali állásáról és az azzal kapcsolatos ellátási, valamint a szolgálat alapján támasztható minden egyéb igényéről lemondottnak kell tekinteni.

3. § (1) Az igazságügyminiszter a főfelügyelete alatt álló bármely bíróság ítélobírójának, továbbá az államügyészség, a főállamügyészség és a legfőbb államügyészség tagjának végelbánás alá vonását hivatalból elrendelheti. Az igazságügyminiszter ezzel a jogával az 1949. évi december hó 31. napjáig élhet.

5. § A jelen törvény alapján elrendelt áthelyezés és végelbánás alá vonás következtében megüresedett állásokat az erre vonatkozó szabályok szerint be lehet tölteni.

6. § A jelen törvény kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról az igazságügyminiszter gondoskodik.

Érdemes megismerni e törvény 23 soros „minőségi” indokolásának egy részét.

„Jelentősebb szervezeti változások idején a multban is felmerült annak szüksége, hogy az ítélobírák áthelyezhetetlensége átmeneti időre felfüggesztessék. Ez a szükség - figyelemmel a végbement területi változásokra és a demokratikus átalakítás szempontjaira - ezidőszert is fennáll, éppen ezért a javaslat 1. §-a megadja az igazságügyminiszternek azt a lehetőséget, hogy a főfelügyelete alatt álló bíróságok ítélobírjait, beleegyezésük nélkül is, áthelyezhesse. Az 1. § (2) bekezdése a felsőbíróságok tagjainak rendszerint idősebb korára való tekintettel azt a méltányos megszorítást tartalmazza, hogy az ilyen bírák csak nagyobb városokba helyezhetők át. A szükség által nem indokolt hátrányok elkerülése céljából az 1. § (3) bekezdése csak egyszeri áthelyezést tesz lehetővé, (4) bekezdése pedig az áthelyezési jog gyakorlását záros határidőhöz köti, ami a bírói függetlenség elvi elismerését és fenntartását jelenti. A § (5) bekezdése azon a megfontoláson alapszik, hogy az ott felsoroltak állásának megfelelő más állás alig található és így az illetők áthelyezése nem jöhet tekintetbe.”

Talán nem kell lefordítani az álszent kommunikációt, hiszen a következményeket ismerjük.

¹⁷ Kihirdetve: 1948. III. 23.

„Nálunk (Magyarországon) is előfordul, hogy konkrét ügyekben hozott döntés vagy folyamatban lévő eljárások miatt éri vád a bíróságokat. [...] Az elfogadható bírálat határai a fejlett demokráciákban sem egyértelműek. 1998-ban a nagy hatalmú Amerikai Jogász Egyesület (American Bar Association) elnöke volt kénytelen felhívást intézni a jogászok állami és körzeti szervezeteihez, hogy azonnal reagáljanak a félrevezető bírálatokra. Márpedig csaknem minden, a konkrét ítéletet vagy egyesbírókat érintő bírálat szükségképpen „félrevezető”, „tárgyszerűtlen retorika”, éspedig azért, mert a bírónak az etikai szabályok tiltják a válaszadást. [...]

(És ne feledjük: nálunk, mint a társult országok legtöbbszörében, a bírói kar politikai kérdésekben nem nyilváníthat véleményt. Ha pedig a függetlenségbe beavatkozás veszélyeire való figyelemfelhívás ilyennek minősül, akkor a következetesség azt kívánja, hogy a bírálatot tiltsuk.)

A tekintély kapcsán jegyzem meg: az átmenet időszaka objektíve sem kedvez egyértelműen a bírói presztízs növekedésének. Megint csak Eötvöst idézem: „A bírói ítéletet sem a törvényhozó, sem a végrehajtó hatalom föl nem forgathatja.”

A bírói függetlenségnek ezt az aspektusát szokták fundamentális függetlenségnek jelölni: nincs értelme a bírói eljárás elfogulatlanságát, tárgyyszerűségét biztosítani, ha annak produktumát a többi hatalmi ág megváltoztatja, semmibe veszi, annullálja.”¹⁸

Az, hogy a bírák függetlenek, és csak a törvényeknek vannak alárendelve, láthatóan 1867. óta megfogalmazódott, azonban időnként formális maradt, annak tartalmi kiüresítése miatt.

Az ügyészség

Büntető bíróként nem hagyhatom figyelmen kívül az ügyészség szerepét a büntető igazságszolgáltatásban, ezért az ügyészi szervezet történetére is ki kell tekinteni.

„Az Országgyűlés 1871-ben sorra alkotta azon törvényeket, amelyek évtizedeken keresztül az igazságszolgáltatási szervek felépítésének és működésének alapjait képezték: a VIII-at a bírák és bírósági hivatalnokok felelősségéről, a IX-et ezek áthelyezéséről és nyugdíjazásáról, a XXXI-et az első folyamodású bíróságok rendezéséről, a XXXII-et ezek életbeléptetéséről, valamint a XXXIII. tc-et (Ütv.) a királyi ügyészségről. Az utóbbi javaslatának képviselőházi vitájában is a municipalista álláspont ütközött a centralizmust megtestesítő kormány elképzelésével. E törvény eredményeként jött létre az az ügyészség, amelyik «önálló, a bírósággal egyenjogúsított hatóságot képez, közhatalma a felelős kormány jogkörébe tartozik, vádja felett pedig a független, a nem felelős, az elmozdíthatatlan bíróság ítélt. Legfelsőbb főnöke a királynak s az országgyűlésnek felelős igazságügyminiszter s maga az ügyészség egy egységes organizmus».

Az 1920-30-as éveket a jogfolytonosság jegyében alapvetően a változatlanság jellemezte, bár több új megoldás is született a büntető jogszolgáltatás terén. A kor háborúra készülődő Európájában a jogalkotás újabb és újabb magatartások kriminalizálásával, és ennek érvényesítését megkövetelő előírásaival alapvetően befolyásolta az ügyészség működését.

¹⁸ Bárd Károly: Bírói függetlenség az Európai Unió társult országaiban. Hol állunk mi, magyarok? Fundamentum / 2002. 1. szám 11. oldal, az amerikai példa hozzáférhető a Center for Judicial Independence honlapján: www.ajs.org/cji/criticism.html. további hivatkozás: B. EÖTVÖS József: A XIX. század eszméinek befolyása az államra, III, Budapest, Ráth Mór, 1886. 255. oldal, <http://www.fundamentum.hu/sites/default/files/02-1-00.pdf>

Ha a szervezet története kapcsán feltesszük a kérdést, hogy milyen is volt ez a királyi ügyészség, akkor erre a legszemléletesebb választ a magyar büntető jogtudomány kimagasló alakjának, Vargha Ferencnek 1907-ben kiadott «Ügyészség és politika» című írása adja, amelynek kijelentéseit a megjelenés évéhez képest igazolta az addig eltelt idő, másrészt az utána következő időszakokra a magyar történelem alakulása. Eszerint «ahol békés viszonyok uralkodnak, ahol a társadalmi fejlődés rendes mederben halad [...], ahol a politikai ellentétek egész végletekig menő szertelenségbe nem csapnak át: ott a miniszter rendelkezési joga a gyakorlatban alig érezhető ..., mihelyt azonban a társadalom szervezetének valamely részében a béke megbomlik, azonnal az ügyészségeket rántja elő a hatalom, s azzal akarja orvosolni a társadalom betegségét». De ha a «közvélemény tisztában van vele, hogy a közvádoló az igazságszolgáltatásnak objectív közege, aki távol áll a politikától, s politikai ügynökösködésre nem használható fel: jobban megnyugszik bárminemű intézkedésben»¹⁹.

Dr. Alföldi Dávid egri ügyvéd is a régi latin mondást idézi az írásának²⁰ első mondatában, mely szerint „az igazság az állam alapja”. Talán nem érdektelen a hosszadalmas idézet az egyébként rövid értekezéséből.

„De, mert az igazságot a bírák szolgáltatják, az ország egész közönségét érintő fontos közérdek a bírák függetlenségének biztosítása, mert az igazságszolgáltatás pártatlanságát, részrehajlatlanságát ez teszi lehetővé.

A régi időkben a bírói függetlenséget leginkább a kormányhatalom veszélyeztette [...], már évszázadokkal azelőtt ismerték és alkalmazták azt az elvet, hogy a politikára sem a jog, sem az erkölcs nem lehet befolyással és hogy ennek folytán az uralkodó céljai érdekében törvénytelen s erkölcstelen eszközöket is vehet igénybe.”

Az 1492. évi dekrétum 10. cikkelye ezért rendelkezett, hogy a bírának teljesen hatalmukban álljon minden perlekedő részére (törvény előtti egyenlőség) a szokásjog szerint minden félelem nélkül törvényes és helyes igazságot szolgáltatni, „és hogy a királyi felség vagy a főpap urak és bárók egy bírót se szorítsanak és kényszerítsenek arra, hogy valakinek kedvére a szokásokat és a közönséges bírói gyakorlatot meg a törvény rendjét megmássa vagy megzavarja”.

„Így jutottunk el mostani alaptörvényünkhöz, az 1869. évi IV. cikkhez, amely nem csak a közigazgatástól különítette el s függetlenítette az igazságszolgáltatást, hanem a bíró elmozdíthatatlanságát is kimondotta, és megerősítette, sőt az összeférhetetlenség eseteit is megállapította a bíróra nézve. A bírói függetlenség tehát a törvényben ki van mondva.”

A szerző azonban felteszi a kérdést, hogy ez a szentencia érvényesül-e a gyakorlatban. Megjegyzi, hogy „nagyon sok bíró van, akinek jelleme, gerincessége, rendíthetetlen igazságszeretete a legnagyobb tiszteletreméltó és akiktől most sem félttem a bírói függetlenséget, mert inkább koplalnak, mellőzést is tűnnek, semhogy a mindenkori konjunkturának legyenek törtető szolgálói. [...] Én ugyan még a kir. ügyészeket, illetve főügyészeket is felszabadítanám a politikai pártkormányok közvetlen rendelkezése alól, mert az igazi jogrend azok függetlenítését is megköveteli : de azon körülmény, hogy egyes esetekben a kir. ügyészek a törvény ellenére is a pártkormányok politikai utasításait kénytelenek követni, egy okkal több arra, hogy a bírói függetlenséget a legszigorúbban biztosítsuk.”

¹⁹ http://doktori.bibl.u-szeged.hu/895/1/Nanasi_Laszlo_ertekezes.pdf 12-14. oldal

²⁰ Dr. Alföldi Dávid: A bírói függetlenségről, Jogtudományi közlöny, 1922. január 15. http://real-j.mtak.hu/2191/1/JogtudomanyiKozlony_1922.pdf

Az ügyvédség

A semlegesség okán a büntető per másik fő szereplőjéről, a védelmet ellátó ügyvédekről is szót kell ejteni.

Az ügyvédeket már 1848 előtt jegyzékbe vették. Az 1852. évi császári pátens a 6000 főből álló ügyvédi testületet mintegy 2000 főre szorította vissza. A kiegyezés után a modern polgári igazságszolgáltatást megteremtő törvények – az ítékezés fórumait és az ügyészség ügyét rendező alapvető törvények – után ugyancsak törvényben szabályozta az országgyűlés az Ügyvédi Rendtartást (1874. évi XXXIV. törvénycikk). A liberális jogállam az ügyvédséget a kormánytól, a bíróságoktól és a közigazgatástól „független, önálló és szabad hivatás”-ként határozta meg, amely éppen ez állapotánál fogva képes jogi segítséget nyújtani a jogkeresőknek. Alapvető jogként kinyilvánított, hogy „az ügyvéd teljes szólásszabadsággal bír megbízójának védelmében”.²¹

"A részrehajlatlanság és függetlenség az ügyvédi hivatásnak nemcsak legfényesebb, de legszükségesebb kellékei közé tartozik. Ezek nélkül az aspiráns ügyvéd a jog valódi védelmét, mely legfőbb hivatása, nem teljesítheti hűen. Már pedig az ügyvédek a bírák mellett, a leglényegesebb befolyást gyakorolván a jogszolgáltatásra, a jog s igazság nem juthat tisztán érvényre, ha ők a jog tekintetén kívül más idegen befolyástól függenek."²²

Az 1950-es évekig Magyarországon is magánügyvédek látták el a jogi képviseletet. A proletárdiktatúra politikai érdekei azonban összeütközésbe kerültek az autonóm, az emberi jogokért, a vádlott igazságáért küzdő, független értelmiségi ügyvéd intézményével. Az ügyvédség szervezetét is fokozatosan átalakították, egyre erősebb nyomás nehezedett az ügyvédekre, hogy munkaközösségeket hozzanak létre. Az ügyvédi munkaközösségek lehetőséget biztosítottak az ügyvédek feletti ellenőrzés kiterjesztésére, kamarába tömörítésükre, politikai megbízhatóságuk kontrollálására. A kötelező ügyvédi esküt a névjegyzékbe kerülés feltételeként fogalmazták meg [13 400/1950. (II. 25.) IM rendelet].²³

Alkotmánybíró fejtette ki azokat az ismérveket, amelyek az ügyvédi hivatás valódi tartalmát közvetítik a társadalom felé.

[95] Kiemelten fontosnak tartom az ügyvédi hivatásnak a jogállamban elfoglalt, a tisztességes eljáráshoz való jogból levezetett alkotmányjogilag releváns helyzetét, amelyet az Alkotmánybíróság korábban az ügyvédi hivatás alapjogvédelmi funkciójában foglalt össze. Az ügyvédi hivatás alapjogvédelmi funkciójának biztosítása - az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján - az állam objektív intézményvédelmi kötelezettségéből fakad annak érdekében, hogy a jogállami igazságszolgáltatás rendes működésének alkotmányos alapértéke gyakorlati érvényesülést nyerhessen.

[96] A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozása körében a szükségességi és arányossági mérlegelés tekintetében egyik alapvető kiindulópontnak kell lennie, hogy az ügyvédi hivatás „minden egyéb hivatástól eltér abban a tekintetben, hogy az Alkotmány XII. Fejezetében felsorolt valamennyi alkotmányos joggal - azok érvényesítésének garanciális jellegű eszközeként - szoros kapcsolatban áll, a védelemhez való joggal pedig közvetlenül az

²¹ Zinner Tibor – Kahler Frigyes, Koczka Éva, Pálvölgyi Ferenc és Tóth Béla közreműködésével – Megfogyva és megtörve Évtizedek és tizedelések a jogászvilágban 1918-1962, Magyar Hivatalos Közlönykiadó Budapest, 2005, 28. oldal

²² Kun László: A magyar ügyvédség története, Budapest, 1895. a szerző sajátja, 329-330. oldal

²³ Magyar Alkotmánytörténet Szerkesztette Mezey Barna, Osiris Kiadó Budapest, 2003, ötödik, átdolgozott kiadás 483. oldal

Alkotmány 57. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés fűzi össze. Az Ütv. rendelkezéseinek alkotmányossági vizsgálatakor figyelembe kell venni az ügyvédnek az Alkotmány kifejezett védelme alatt álló - a büntetőeljárásban érvényesülő, annak nélkülözhetetlen elemét képező - közjogi természetű helyzetét, illetőleg a további alkotmányos alapjogokkal különösen széles körben fennálló, szintén közvetlen kapcsolatot, továbbá az ügyvédség hagyományosan kialakult függetlenségét. Ezek a vonások alkotmányjogi szempontból együttesen adják az ügyvédi tevékenység sajátos jegyeit” (428/B/1998. AB határozat, ABH 2004, 1236, 1242.). Az ügyvédség alkotmányos helyzete és az ügyvédi hivatás alapjogokkal fennálló kapcsolata szempontjából fontosnak tartom az Alkotmánybíróság alábbi megállapításait is: „szakszerű jogi képviselet nélkül nem lehet a siker reményével eljárásba bocsátkozni, illetőleg abban részt venni, ezért az ügyvédi képviselet lehetőségétől való megfosztás a bírósághoz fordulásnak az Alkotmány 57. § (1) bekezdése által biztosított jognak akadályát is képezheti” [8/2004. (III. 25.) AB határozat, ABH 2004, 144, 157.]. „Az ügyvédi hivatás megkülönböztető jegye, hogy szellemi szabadfoglalkozásként olyan magántevékenység, amely a közhatalmi szervek működési körében garanciális okokból hangsúlyozottan magántevékenységként különül el a közhatalomtól” [22/1994. (IV. 16.) AB határozat, ABH 1994, 127, 131.]. [...]

[97] Összefoglalva tehát álláspontom szerint megállapítható, hogy az ügyvédség a jogállami igazságszolgáltatás rendes működése alapértékének és az alapjogok tényleges érvényesüléséhez nélkülözhetetlen intézmény, amely nélkül sem az igazságszolgáltatás rendes működése, sem az alapjogok védelme nem biztosítható. Az ügyvédi hivatás és az ügyvédség intézményének alkotmányjogi értelemben vett alapvető garanciális jellegű sajátossága a függetlenség, amelynek legfőbb biztosítéka az, hogy mind az ügyvédség mint intézmény, mind az egyes ügyvéd egzisztenciális fenntartása a piacon kerül megmértetésre és finanszírozásra. Az ügyvédi hivatás megfelelő ellátásának feltétele az, hogy az állam biztosítsa az ügyvédség intézményének a működéséhez és ezen keresztül az ügyvédi tevékenységhez szükséges közbizalom fennmaradását.²⁴

A bírói függetlenség a jelenben

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény²⁵ alapvetései a következők:

1. § Magyarországon a bíróságok igazságszolgáltatási, továbbá törvény által meghatározott egyéb tevékenységet látnak el.

2. § (1) A bíróságok a vitássá tett vagy megsértett jogról, az önkormányzati rendelet más jogszabályba ütközéséről és megsemmisítéséről, a helyi önkormányzat törvényen alapuló jogalkotási kötelezettsége elmulasztásának megállapításáról - törvényben szabályozott eljárás során - véglegesen döntenek.

(2) A bíróságok a jogalkalmazási tevékenységük során biztosítják a jogszabályok érvényesülését.

6. § A bíróság határozata mindenkire kötelező, ideértve azt is, ha a bíróság valamely ügyben hatáskörét vagy ennek hiányát állapítja meg.

7. § A bíróság előtt mindenki egyenlő.

8. § (1) Senki sem vonható el törvényes bírájától.

(2) A törvény által rendelt bíró az eljárási szabályok szerint a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságon működő, előre megállapított ügyelosztási rend alapján kijelölt bíró.

12. § (1) A bíróság tárgyalása - ha törvény kivételt nem tesz - nyilvános.

²⁴ 1/2015. (I. 16.) AB határozathoz dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró által fűzött párhuzamos indokolásból

²⁵ Kihirdetve: 2011. XII. 2.

(2) A bíróság a tárgyaláson hozott határozatát nyilvánosan hirdeti ki.

13. § (1) A bíróság a határozatát - ha törvény másképpen nem rendelkezik - indokolni köteles.

(2) A bíróság határozatai ellen - ha törvény kivételt nem tesz - jogorvoslatnak van helye.

(3) A bíróság e törvényben meghatározott határozata - e törvény rendelkezései szerint - bárki számára, személyazonosítás nélkül, korlátozástól mentesen és díjmentesen hozzáférhető.

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény²⁶ a következőket tartalmazza:

1. § (1) A bíró ítélkező tevékenységében független.

(2) A bíró a bírósági szervezet tagjaként szolgálatot teljesít.

2. § (1) A bírót az országgyűlési képviselővel azonos mentelmi jog illeti meg.

36. § (1) A bíró hivatását esküjéhez hűen köteles gyakorolni, igazságszolgáltatási feladatainak teljesítését nem tagadhatja meg, a rábízott ügyekben folyamatosan, lelkiismeretesen köteles eljárni.

(2) A bíró minden ügyben befolyástól mentesen, és részrehajlás nélkül köteles eljárni.

(3) A bíró a döntés befolyásolására irányuló minden kísérletet köteles elhárítani és arról a bíróság elnökét tájékoztatni.

(4) A bíró az eljárása során köteles az ügyféllel szemben tisztességes és pártatlan magatartást tanúsítani.

37. § (1) A bíró köteles a minősített adatot szolgálati viszonya alatt és annak megszűnése után is megőrizni, a titoktartás alól csak törvényben meghatározott szerv adhat felmentést.

(2) A bíró köteles a tiszttségéhez méltó, kifogástalan magatartást tanúsítani és tartózkodni minden olyan megnyilvánulástól, amely a bírósági eljárásba vetett bizalmat vagy a bíróság tekintélyét csorbítaná.

39. § (1) A bírák nem lehetnek tagjai pártnak, és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

40. § (1)²⁷ A bíró a tiszttsége ellátásán kívül csak tudományos, oktatói, edzői, versenybírói, játékvezetői, művészi, szerzői jogi védelemben részesülő, lektori és szerkesztői, valamint műszaki alkotó munkát végezhet kereső tevékenységként és nevelőszülői foglalkoztatási jogviszonyban állhat, de ezzel nem veszélyeztetheti függetlenségét, pártatlanságát és nem keltheti ennek látszatát, valamint nem akadályozhatja hivatali kötelezettségei teljesítését.

(2)²⁸ A bíró nem lehet gazdasági társaság, kooperációs társaság, szövetkezet vezető tisztségviselője vagy személyes közreműködésre kötelezett tagja, gazdasági társaság, kooperációs társaság, szövetkezet felügyelő bizottságának tagja, gazdasági társaság, kooperációs társaság korlátlanul felelős tagja, valamint egyéni cég tagja, továbbá gazdasági-vállalkozási tevékenységet is végző civil szervezet vezető tisztségviselője.

(3) A bíró a bírói szolgálati viszonya szerinti munkaidejét egészben vagy részben érintő munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyt csak a munkáltatói jogkör gyakorlójának előzetes hozzájárulásával létesíthet. A hozzájárulás megtagadása miatt jogvita nem kezdeményezhető.

42. § (1) A bíró köteles haladéktalanul bejelenteni, ha vele szemben összeférhetlenségi ok merül fel.

További elvárásokat fogalmaz meg a bírói etikai kódex²⁹.

Azt itt nem részletezném (terjedelmi okokból), hogy a bíró ténykedésének vizsgálatára, ellenőrzésére milyen igazgatási szabályok vannak hatályban, a fegyelmi felelősségre vonás

²⁶ Kihirdetve: 2011. XII. 2.

²⁷ Megállapította: 2014. évi CI. törvény 82. §. Hatályos: 2015. I. 1-től.

²⁸ Megállapította: 2013. évi CCXLIII. törvény 12. § (6). Hatályos: 2014. I. 1-től.

²⁹ http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tart-file/3_etikai_kodex.pdf

anyagi és eljárási szabályai is kellő mélységben, magas szinten szabályozottak a jogállási törvényben.

A bírói függetlenség, az összeférhetetlenség és az integritás egymáshoz való viszonya és annak részletei külön tanulmányt igényelnek.

Ugyanígy a jelenben, az Alkotmánybíróság megalakulása óta, nem lehetne a bírói függetlenség tartalmáról írni az AB határozatok elemzése nélkül, azonban e nagyszerű feladat nem oldható meg ennek az írásnak a keretei között.

Solt Pál (a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának volt elnöke) egy interjúban megfogalmazta, hogy a bírói függetlenség nem jog, hanem kötelesség. Ő is Juhász Andorra hivatkozik, aki szerint a függetlenség nem a bíró privilégiuma. A hajdani legfőbb bíró úgy vélte, ez felveti a kérdést, hogy a bírói függetlenség és a független bíróság ugyanaz-e? Szerinte az utóbbi garantálása az állam feladata, előbbi viszont az egyén joga. A bírói függetlenség ugyanis valójában belső sajátosság: a saját meggyőződés szerint dönteni valamiről a törvények értelmezése után.³⁰

Ezt visszacsatolásnak gondolom, amikor a bíróságnak, mint szervezetnek a függetlenségével nem foglalkozik az írásom, kizárólag a személyes függetlenség ismérveit taglalom, s az összegzésben megkísérlem a legegyszerűbben megfogalmazni a lényegét.

A bíró személyes függetlenségének összetevői

Miután már láttuk, hogy a bírói függetlenségnek nem csak objektív, hanem szubjektív mércéje is van, mely utóbbi a bírói etikában testesül meg, de még ezen túl is a bíró személyiségét jellemző tulajdonságokból fakad, az összetevőket a jogirodalomból vett néhány példával lehet szemléltetni.

Werbőczynek a Hármaskönyvben foglalt intelmei (1514.) ma is aktuálisak: „Tartozik pedig a bíró kiválóképpen minden dolgot éretten megfontolni, nem szabad az ítélethozásban hamarkodónak és hirtelenkedőnek lennie, mert különben elhamarkodott határozata az igazságnak mostoha anyjává lészen. Főképpen pedig menten kell tartania magát a szenvedélyektől, hogy sem kérés, sem gyűlölet, sem rokonszenv meg ne tántorítsa. [...]”³¹

A bíró törvénynek megfelelő tulajdonságait Vuchetich Mátyás³² a következők szerint írta le. Az alkalmassága, integritása, kiváló adottságai, erényei már azt megelőzően kell díszítenie, hogy megkezdene a nehéz és oly fáradtságos szolgálat ellátását.

A belső tulajdonságai a hazai jog elméleti és gyakorlati ismeretei, mely a tisztségből és a szolgálatból következik. Az erkölcsi tisztaság azt jelenti, hogy elfogulatlan a felek irányában, kiegyensúlyozott és mértékletes a döntésekben. Harmadsorban elvárható az emberi lélek mély ismerete, hogy így lelki nyugalommal és békésen hallgassa meg a rosszakaratúak és az ártatlanok vallomását, és közben ne lobbanjon haragra azok iránt, akiket gonosznak tart. Nem hatódik meg a bajt okozók könyörgéseitől, lelkének indulatát arckifejezéssel nem árulja el, de

³⁰ forrás: internet, online, 2014. március 27.

³¹ Idézi ezt Uttó György-Visegrády Antal A bírói etika alapkérdései részben, A bírói etika és a tisztességes eljárás Magyar Hivatalos közlönykiadó Budapest 2007., 38. oldal

³² Vuchetich Mátyás: Magyar büntetőjog rendszere Magyar Hivatalos Közlönykiadó 1819 (fordította: dr. Király Tibor) II. könyv 43-45. oldal

ügy viselkedik, ahogyan a feladat súlya és a hivatal természete megköveteli. Negyedszerre azt szögezi le, hogy csak illő és a törvény által megengedett, elismert eszközökkel éljen a terhelt vallomásának elérése végett, de ennek érdekében ne ígérjen büntetlenséget, amit teljesíteni nem tud. Ne fenyegetőzzön rosszal, ahol törvényes fenyegetésre nincs lehetőség. A bíró külső tulajdonságaként azt az alkotmányos alapvetést nevesíti, hogy bírói tisztséget csak nemesi származású személy láthat el.

Ez utóbbi feltétel kivételével minden más, azaz a belső – megkívánt – tulajdonságok többnyire a jelenlegi etikai kódexben is nevesítve vannak, amelyek nem, azok büntető anyagi jogban értékelhető – hivatalos személy által elkövetett – bűncselekmények.

„Az a bíró, aki felmenti a vádlottat, nem azt deklarálja ezzel, hogy a vádlott nem bűnös, hanem csak azt, hogy a felmerült bizonyítékok az ő szemében a bűnösség kimondására nem elég nyomatékosak ...”. Pusztán az érdekesség kedvéért illik ide az idézet, melyet maga a könyv írója³³ is átvett az eredeti műből, amelyben szereplő adatokat a bírói meggyőződés mérvéről való gondolkodásában felhasznál. A hivatkozott szerző³⁴ azt írja, hogy Belgiumban az elítéltek aránya a vádlottak számához képest 83 % volt, amikor szakszabírák ítéleztek, és ez az arány a francia zsüri (esküdtszék) visszahonosításával 60 %-ra csökkent. Bár „a valósággal bűnös vádlottak számában nem állhatott be érzékeny változás”, felvetődik, hogy a szakszabírákkal szemben az esküdtszék felfogása nem engedte meg bizonyos „gyanújelenségek” valódi súlyuk szerinti mérlegelését.

Természetesen a következő megállapításának – félszázad bűnügyi statisztikáját elemzi – ismertetése is csak azt a célt szolgálja, hogy az írásom komolyságát megtörjem. Bámulatosnak tartja annak a kimutathatóságát, hogy az esküdtszék szigorúbb a meglett korú és műveltebb vádlottak irányában. Ugyanakkor elnézőbb a nők iránt, kérlelhetetlen a vagyon elleni bűncselekmények megtorlásánál, elnézőbb a személy elleni támadások elbírálásánál. „Hódol a nőnek s tulajdöntisztelő.”³⁵

Tarde bölcselkedéséből már csak egy gondolatot emelnék ki, amely a szellemessége mellett röviden megvilágítja, hogy mi a különbség a művelt társadalmak igazságszolgáltatása és (pl.) Hammurapi³⁶ törvényei között. „Áldani fogjuk azonban a pereket, ha arra gondolunk, hogy a perlekedők különben harcot vívnának. Ez esetben nagyobb vadságot fejtenének ki, míg így legfeljebb rosszhiszeműséget tanúsítanak. Ebben van a haladás.”³⁷

Az 1914. évi 41. törvénycikk megtiltotta a bírói eljárás személyes jellegű, törvénytelen támadással való bírálását.

17. § Kizárja rágalmozás vagy becsületsértés megállapítását az a körülmény, hogy a tényállítás vagy valamely tényre közvetlenül utaló kifejezésnek használata hatóság előtt folyamatban levő ügyben tárgyalás alkalmával szóval vagy ügyiratban az ügyre és az ügyfélre vonatkozólag történt.

Ugyanez a szabály áll az ügyfélnek vagy képviselőjének az ily ügyben tárgyalás alkalmával szóval vagy ügyiratban tett egyéb ily nyilatkozata tekintetében is, feltéve, hogy a nyilatkozat az ügygel összefügg és hogy a nyilatkozat az ügyfél érdekében szükséges volt.

³³ Gabriel Tarde: Összehasonlító tanulmányok a kriminológia köréből, fordította dr. Lengyel Aurél, Budapest Atheneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat 1908., 103-104. oldal

³⁴ Cournot: Mémoire sur les applications du calcul des chances à la statistique judiciaire

³⁵ i. m. 88. oldal

³⁶ Ha szabad ember szabad embert gyilkosság vádjával illetett, de rá nem bizonyította: vádlója öllessék meg.

³⁷ i. m. 92. oldal

A bírói függetlenség, illetve a bíró ítélkezésének függetlensége a jogszolgáltatásnak, s így a jogállam alkotmányának gerince. A bíró minden irányban akkor független, ha független mind lefelé a jogkereső közönséggel szemben, mind felfelé, az állam hatalmi tényezőivel szemben. Oldalirányban is függetlennek kell lennie, bírótársaival való viszonyában, végül befelé is, függetlennek kell lennie önmagától. A szerző³⁸

I. Ferenc József királyunk 1869. április 24-i trónbeszédéből idéz, megvilágítandó a bírói függetlenség jogtechnikai fogalmában szükségszerűen bennerejlő jognak és kötelességnek kellő egyensúlyi összjátékát: „...szükséges, hogy egyrészt az, akire a nagyhorderejű bírói hatalom gyakorlása bízva van, mind egyesek, mind a közhatalom irányában, a függetlenség minden biztosítékaival elláttassék; másrészt viszont mindenki biztosítva legyen a bírói hatalom túlterjeszkedése ellen.”.

A bírói függetlenség tehát fizikai, szellemi, erkölcsi, érzelmi és anyagi függetlenség, „de viszont jogi megkötöttség”, azaz a fennálló jog szerint való ítélkezésnek kötelezettsége, röviden a törvényhez kötöttség. Az ítélkezés pártatlanságának, függetlenségének tételes biztosítása és e biztosítékok intézményes kiépítése az alkotmányjogban éppen arra törekszik, hogy kiküszöbölje mindazokat a külső és belső tényezőket, amelyek a bírót a törvény alapján való ítélkezésben megzavarhatnák.

Az 1942-ben megfogalmazottak összezsengnek a később hivatkozott AB határozat szövegével.

A könyv írója leszögezi, hogy a bírói függetlenség biztosítására – különösen Montesquieu tanítása (államhatalmi ágak szétválasztása) nyomán – minden jogállam törekszik. Az írásmű kitekint a külföldi országok ezzel összefüggő jogszabályaira is. Így Angliában (sok más, a bírót érintő – például az előmenetelt – érdekesség mellett) a „Parliament”-nek semmi közvetlen befolyása nincs a jogszolgáltatásra, a bíró ítélkezésére. Gyakran hangoztatott alkotmányos elv, hogy a bíró a törvényhez, nem pedig a törvényhozóhoz van kötve. A tételes jogszabály szövege abban a percben, amelyben törvénné válik, önállóvá lesz s azt a bíróság a törvényhozó akaratától függetlenül értelmezi. Bár természetes, hogy a bírónak is tekintettel kell lennie a törvény indító okaira, a törvény szellemére.

Véleményem szerint leszögezhető, hogy a törvények értelmezésének szabadsága a bírói függetlenség alapértéke.

Még mindig nem lehet elszakadni a könyvben megfogalmazott gondolatoktól és tényektől. A szerző Dicey³⁹-t idézi: „Az a tétel, hogy a Parliament csakis a törvény tételes szövege által fejezi ki akaratát, nagyban hozzájárul a bírák tekintélyének és függetlenségének emeléséhez. A törvényjavaslat mihelyt törvénné válik, azon nyomban bírói értelmezés alá esik s ezért az angol bírói kar – legalább is elvileg – mindig visszautasította, hogy a törvényt másképpen értelmezze, mint csupán a tételes szöveg alapján.”. Dicey szerint ez nem csak a bírák tekintélyének emeléséhez, hanem a törvény szilárdságához is nagyban hozzájárul.

Az angol parlamenti etika szigorú szabályából következik, hogy sem az egyes ügyről, sem az eljáró bíróról vitát provokálni nem szabad.

1918. november 18-án a Magyar Curia bírái esküt tettek a Magyar Népköztársaságra. 1919. március 22-én az igazságügyi népbiztos rendelete felfüggesztette az ügyészségek és bíróságok működését azáltal, hogy a kitűzött tárgyalási és határozathirdetési határnapokat mind a polgári, mind a büntető ügyszakban elhalasztotta. Az idő tájt a Magyarországi

³⁸ Dr. Csánk Béla i. m 1-4. és 69-71. oldal

³⁹ Dicey A. V. Bevezetés az angol alkotmányjogba, Budapest A Magyar Tudományos Akadémia kiadása 1902.

Közalkalmazottak Szövetségébe belépni kényszerültek a kúriai bírák is, akik a Tanácsköztársaság megdöntése után átléptek a Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetségébe.⁴⁰

Nem maradhat említés nélkül a mű keletkezésének történelmi korszakára tekintettel egy keserű valóság. A szerző dr. Frank János birodalmi minisztert idézi: „Hitler Adolf nemzeti szocialista állama elég erős ahhoz, hogy el tudja viselni a független bírót. Jaj annak az államnak, amely fél a független bírótól.” 1936. januárjában azonban sietett leszögezni, hogy a nemzeti szocializmus megkívánja a bíraskodástól, hogy hozzátartozónak érezze magát ahhoz a világnézeti és akaratképződési területhez, amelyhez a Vezér döntései tartoznak. Ez annyit jelent, hogy a bíró bár intézményileg független, mégis a totális állam legfelsőbb államvezetési elveinek autoritárius ereje elhatározó befolyást gyakorol ítélkezésére.⁴¹

Látható tehát, hogy a bírói függetlenség (formális) deklarálása az egyes történelmi korszakokban nem jelentett valódi függetlenséget, mint ahogy a korábban idézett 1948. évi XXII. törvény sem érintette a bírói függetlenség kinyilvánítását, „csak” a tartalmát tette semmissé.

A tárgyalás nyilvánossága és a sajtónyilvánosság

Érdeemes egy külön részt szentelni a két fogalom közötti különbség értelmezésének.

Az 1914. évi 41. törvénycikk megerősíti az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bp.) szabályát, ami megfélemlithető az Alaptörvénybe iktatott emberi méltósághoz való jognak.

30. § A jelen törvény alá eső vétségek esetében a feleknek egyező kérelme alapján a főtárgyalásról (járásbírói tárgyalásról) a nyilvánosság kizárását (Bp. 293. §) mindig el kell rendelni.

Ezek a vétségek: rágalmozás, becsületsértés.

Feltétlenül ide kívánczik Angyal Pál⁴² egyik gondolata. „Mint minden intézménynek, a nyilvánosságnak is vannak *árnyoldalai*, melyek közül néhányat kiemelve, kétségtelen, hogy a publicitás káros erkölcsi mellékhatásokat idéz fel, mert az idegizgalmak után epedő néprétegekben vágyat ébreszt az erkölcsi érzést rontó bűnügyi tárgyalásokon való részvételre s olyanokat is elvon a nemes szórakozásoktól, kiket semmiféle érdek sem fűz az illető ügghöz.”⁴³

A büntetőeljárásról szóló 1989. évi XIX. törvény (Be.) ugyan nem deklarálja a tárgyalás nyilvánosságának alapelvét, de ezzel az alapvető jog nem sérül, hiszen az az Alaptörvénybe van iktatva [XXVIII. cikk (1) bekezdés]. A Be. 237. §-ának (1) bekezdése leszögezi, hogy a bíróság tárgyalása nyilvános, a (3) bekezdés a kivételeket részletezi: erkölcsi ok, az eljárás szereplőinek védelme, minősített adat megőrzése. A határozat (bűnösséget megállapító ítélet, felmentő ítélet vagy eljárást megszüntető végzés) rendelkező részét, továbbá az indokolás azon részét, amely a nyilvánosság kizárásával védett érdeket nem érinti, ebben az esetben is

⁴⁰ Zinner Tibor i. m. 28-29. oldal

⁴¹ i. m. 20. oldal, továbbá találkozni lehet olyan fotóval, amelyen a bírák talárján nemzetiszocialista pártjelvény díszelleg

⁴² Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőeljárás jog tankönyve I. kötet, Budapest az Atheneum irodalmi és nyomdai R.-T. kiadása 1915, 279. oldal

⁴³ <http://ujbtk.hu/dr-ficsor-gabriella-a-keszulo-uj-buntetoeljarasi-kodex-margojara/>

nyilvánosan kell kihirdetni. A tárgyalás nyilvánossága alapelvének megsértése feltétlen hatályon kívül helyezési ok.

A tárgyalás nyilvánossága az állampolgár alapvető joga, a bizonyítás törvényességének átláthatóságát van hivatott biztosítani, védi az állampolgárt a bírói önkénnyel szemben, biztosítékul szolgál az emberi méltóságának megőrzésére.

Egészen más érdekeket szolgál a sajtónyilvánosság. A Be. 74/B. §-ának (1) bekezdése értelmében a bíróság (értelemszerűen nyilvános) tárgyalásáról a nyilvánosság (az állampolgárok) tájékoztatása érdekében készülhet kép- és hangfelvétel a tanács elnökének engedélyével. A tanács elnöke az engedélyt a tárgyalás folyamatosságának és zavartalanságának érdekében tagadhatja meg, vagy vonhatja vissza az engedélyt. Az engedélyezést követően a bíróság tagjairól, a jegyzőkönyvvezetőről, az ügyésztől és a védőtől minden további nélkül készülhet felvétel. Az eljárás további szereplőiről: vádlott, szakértő, tanú, stb., csak a hozzájárulásukkal. Azaz hozzájárulásuk nélkül róluk felvétel nem készíthető, mert a felvétel készítésére csak a nyilvánosság tájékoztatása érdekében van törvényes lehetősége a sajtónak. Ha a felvételt nem használhatja fel a nyilvánosság tájékoztatására, akkor már maga a felvétel elkészítése is törvénytört. Annak a felvételnek a bármilyen módon való felhasználása, amely nem készíthető el, szintén törvénytört. Nincs tehát törvényes alapja a hozzájárulás nélkül készített felvétel kikockázott megjelenítésének, a vádlott testrészei, a lábán lévő lakat, stb. bemutatásának, az utolsó szó jogán tett „könyörgésének” torzított bejátszására.

A tisztesség megkívánja, hogy szó essék arról, hogy a bíróság tájékoztatása is törvénytört, amikor a vádlottnak azt a kérdést teszi fel, hogy „hozzájárul-e ahhoz, hogy róla torzított formában kép- és/vagy hangfelvétel készüljön a jelenlévő sajtó-organum által”, ugyanis ilyen értelmű törvényi rendelkezés nincs.

S hogy miért kell foglalkozni a tárgyalás nyilvánosságának és – nevezzük röviden – a sajtónyilvánosság fogalmának elhatárolásával?

Álljon itt két példa.

Az eljárás egyik fő szereplője egy internetről kinyomtatott újságcikket kívánt bizonyítékként felajánlani annak igazolására, hogy az első fokú ítéletet abszolút eljárási szabálysértés miatt hatályon kívül kell helyezni. Tény, hogy a sajtótermék úgy fogalmazott, hogy a bíróság kizárta a nyilvánosságot, mert nem engedélyezte, hogy felvételt készítsenek. Az eddigi jogszabály-ismertetésből egyértelmű, hogy a bíróság nem zárta ki a nyilvánosságot, csak a sajtó képviselőinek nem engedélyezte a felvétel készítését. A nyilvános tárgyalásról készült jegyzőkönyvben – értelemszerűen – nem is volt olyan végzés, amely zárt tárgyalást rendelt volna el, azaz indokolt, de nem fellebbezhető végzéssel kizárta volna a nyilvánosságot. Az ilyen értelmű végzés adhatott volna csak okot a másodfokú eljárásban a feltétlen hatályon kívül helyezési ok vizsgálatára.

A védő a másodfokú eljárásban előadott perbeszéde (aminek a védelem érdekében kellene megfogalmazódnia a felmentés vagy az enyhébb büntetés melletti érveléssel) közben közli, hogy „most pedig a média képviselőihez fordulok”, és fizikailag is hátat fordít a bíróság tagjainak. A Be. 314. §-ának (3) bekezdése értelmében perbeszéd közben a szót nem lehet megvonni, ami valóban a bírói önkény ellen ható szabály. A (4) bekezdés szerint a perbeszédet félbeszakítani sem lehet, de itt már vannak kivételek. Ezek: ha a perbeszéd bűncselekményt megvalósító kifejezést foglal magában, rendzavarást kelt, továbbá ha az

eljárás elhúzásának megakadályozása érdekében szükséges. Arra talán még a törvényalkotó sem gondolt, hogy a védő a tárgyalás folyamatában nem a konkrét döntést befolyásoló jogi érveit kívánja felsorakoztatni, hanem a döntésre kihatással nem bíró, külső személyeket akar meggyőzni valamiről, mert nem teremtődött meg a lehetősége arra, hogy a sajtó felé kommunikáljon a tárgyalóteremben.

A sajtónyilvánosság jó ideje azt is jelenti, hogy a tárgyaláson elhangzott bizonyítékok (vallomások) másnap az írott sajtóban, illetve nyomban az interneten olvashatók.

Korábban a bíróság bizonyítékértékelő tevékenységét megnehezítő, a sértett jogi képviselője által folytatott „tanúkihallgatás” magnófelvétellel történt, melynek az eredménye az írott sajtóban megjelent. A terhelő vallomást tevő tanúk olvasták egymás vallomásait, és a tárgyaláson – elismerten – nem tudtak arra nyilatkozni, hogy a történeteket a saját szemükkel látták, vagy az újságban közzétett többi tanú nyilatkozata alapján rögzültek (súlyosbodtak) azok az ismeretek, amelyekről a legjobb tudomásuk és lelkiismeretük szerint kellett volna vallomást tenniük. Az ilyen okból sem befolyásmentes vallomásaik teljesen értékelhetetlenné váltak, mert az orvosszakértők által megállapított objektív tényekkel ellentétesek voltak.

A Be. 288. §-ának (1) bekezdése értelmében a vádlottat rendszerint a még ki nem hallgatott vádlott-társai távollétében kell kihallgatni. A tanúk kihallgatásával kapcsolatban a Be. 292. §-ának (1) bekezdése még határozottabban fogalmaz: a tanú kihallgatása alatt a még ki nem hallgatott tanúk nem lehetnek jelen.

A sajtónyilvánosság azonban semmissé teszi a törvényi rendelkezéseket, mivel a tárgyalás menetéről, a bizonyítás felvétele során történt nyilatkozatokról az írott sajtóból, az internetes egyidejű közvetítésekből a még ki nem hallgatott eljárási szereplők tájékozódhatnak.

Mennyiben vehető figyelembe bizonyítékként annak a tanúnak a vallomása (személyi bizonyíték), aki úgy nyilatkozik, hogy annyira érdekli az ügy, hogy mindent elolvasott róla, és már nem is tudja, hogy mit látott, tapasztalt, érzékelt ő, és mi az, amit más vallomásokból épített be a tudatába?

Olvasható is az ítéletek indokolásában, hogy egyes tanúk vallomását a bíróság nem tudta értékelni sem a vádlott javára, sem pedig a terhére. A tanúvallomás, mint fontos bizonyítási eszköz (és annak tartalma, mint bizonyíték), az ügy megítélése szempontjából figyelmen kívül maradt.

Az eddigiekből felismerhető, hogy a bírósági tárgyalások sajtónyilvánossága több alkotmányos alapjog és törvényben kifejezésre juttatott tételes jogi norma ütközését jelenti, amelynek a feloldása jogalkotási feladat.

Az Alaptörvény II. cikke szerint az emberi méltóság sérthetetlen, a IX. cikk (2) bekezdése szerint: „Magyarország elismeri és védi a sajtó szabadságát és sokszínűségét, biztosítja a demokratikus közvélemény kialakulásához szükséges szabad tájékoztatás feltételeit.”. Ide illeszkedik a (4)⁴⁴ bekezdés: „A véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére.”. Ez a módosítás korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát, elé helyezve az emberi méltósághoz való alapvető jogot.

A XXVIII. cikk (2) bekezdése rögzíti az évezredes jogelvet: „Senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg.”.

---

⁴⁴ Beiktatta: Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása 5. cikk (2). Hatályos: 2013. IV. 1-től.

Ez azt jelenti, hogy senki sem kiáltható ki bűnösnek senki által, ha a bíróság még nem állapította meg a bűnösségét jogerősen, további rendes jogorvoslással nem támadhatóan.

A büntetőeljárás eredményességét is érintheti a büntetőeljárás törvény szabályainak figyelmen kívül hagyása, ha ennél nagyobb alkotmányos értékek tekintjük a sajtónyilvánosságot, az állampolgárokkal szembeni tájékoztatási kötelezettséget.

Azt azonban nem lehet elvitatni, hogy a bírósági tárgyalások nyilvánossága, a bíró munkájának átláthatósága a legteljesebb mértékben biztosított. Nem csak a sajtó-orgánumok jelenlétének lehetősége adott, hanem a bírósági határozatok bárki általi megismerhetősége (anonimizált határozatok adatbázisa) is, továbbá a jogerős döntések jogelméleti, szakmai kritizálásától sincs senki elzárva (JEMA).

Mindezek a tényezők azonban nem befolyásolhatják a bíró büntetőeljárás törvényben meghatározott jogát és kötelezettségét a döntés meghozatalánál. A Be. 78. §-ának (3) bekezdése kimondja, hogy a bíró a bizonyítékokat egyenként és összességükben is szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg.

"Van egy hű barátom, akinek szavát többre tartom a közvélemény szavánál, és ez a barátom a lelkiismeretem." (Deák Ferenc)

Ezt a jelenre úgy lehet lefordítani, ahogyan azt a Pistorius ügy bírója, Masipa tette: az elmúlt hat hónapban, amióta tart a nagy várakozásokkal kísért per, nem nézett tévét, nem olvasott újságot: a pártatlanság megőrzése érdekében kikapcsolta a médiát az életéből.⁴⁵

Nem került vissza a hatályos etikai kódexbe – többszöri javaslat ellenére sem – a korábbiából, hogy „A bíró jogalkalmazói tevékenységét nem befolyásolja a közvélemény vagy a média kritikája, illetőleg a közvélemény vagy egy részének előítélete.”

A független bírónak tehát önként, a saját bensőjéből vezérelve kell az elefántcsonttoronyba vonulnia.

Összegzés

Látható, hogy a bírói függetlenségről könyvtárnyi jogirodalmi alkotás szól, amelyekből való szemezgetés kétségtelenné teszi annak alkotmányos értékét, az állam polgárainak jogait védő szerepét az állam hatalmával, az állampolgárok egymással szembeni viszonyaiban, de magával a bírói önkénnyel szemben is.

A nagytekintélyű jogász(bíró)-elődök szavaival szabad csak élni, amikor az írás befejező gondolatai fogalmazódnak meg.

A bíró nem érdemel, s nem is várhat jutalmat azért, hogy lelkiismerete szerint ítél.⁴⁶ Ez a gondolat talán rávilágít arra, hogy mily elfogadhatatlan, sőt érthetetlen minden olyan felvetés, kíváncsi, mely szerint egyes bírókat meg kellene jutalmazni a konkrét ügyekben hozott

⁴⁵ <http://nol.hu/mozaik/kemeny-no-a-biroi-szekben-1485759>

⁴⁶ Magnaud a jó bíró, összegyűjtötte és magyarázatokkal ellátta: Leyret Henrik, a francia eredetiből fordította: Dr. Sándor Aladár, 1908. Grill Károly Könyvkiadóvállalata Budapest, 230. oldal, idézet Magnaud törvényszéki elnök 1898 március 25-én írt leveléből, melyben visszautasította azt az ajánlatot, hogy a – népszerűsége okán – képviselőségre jelöljék

döntéseikért, másokat pedig ugyanezekért el kellene távolítani a bírósági szervezetből alkalmatlanság címén.

"A bíróban a jogi képesítés mellett hiánytalanul meg kell lenniök a bírói tiszt gyakorlásához megkívánt emberi tulajdonságoknak is. Jó bíró ugyanis csak sokat tapasztalt, bölcs észjárású, embertársai sorsát szíven viselő, derült kedélyű, becsületes, jó ember lehet. A jogi tudás magasabb mértéke nem pótolja a bíróban nélkülözhetetlen emberi jellemvonások egyikének vagy másikának a hiányát. A bíró tehát nem lehet szolgája a törvény betűinek, hanem amint a szobrász az alaktalan agyagmasszából, úgy formálja ki a bíró is az anyagi igazságot művészi kézzel, fáradságos értelmi és lelki munkával a per adathalmazából, állandóan szem előtt tartva, hogy nem légüres térbe szerkeszti bele ítéletét, hanem azzal embersorsot intéz, könnyet szárít vagy fakaszt, szilárdítja vagy megrendíti a jog és erkölcs uralmába vetett hitet és közmeggyőződést." (Dr. Juhász Andor, a Magyar Királyi Kúria egykori elnöke)

Csánk Béla is Juhász Andort idézi a következők szerint⁴⁷: Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a jó bíró csak a pártatlan bíró lehet, viszont pártatlan bíró csak a független bíró. „A függetlenségétől megfosztott vagy megfélemlített bíró olyan tehetetlen, mint a katona, akinek a kezéből kicsavarták a fegyverét, mint a művész, akitől elvették az ecsetjét vagy a vésőjét, mint a lelkész, aki elől elzárták az Isten házát.”

Vigyázzon mindenki magára mielőtt meghajlik, nehéz ám felegyenesedni. (Eötvös József)

Ma is megfogalmazódik, hogy „a félelem az ember és a bíró halála”.⁴⁸

A jogásztársadalom természetesen tisztában van a bírói függetlenség fogalmával, mibenlétével, tartalmával, hiszen az egyetemi tanulmányok során ezzel az alapvetéssel megismerkedhettek.

Az állampolgárok ebbéli ismeretei fel nem róhatóan hiányosak, etekintetben talán nem is mérhetőek. A jogi kultúra kialakulatlansága az alapvető jogi ismeretek hiányára vezethető vissza, amelyeket szakemberek segítségével kellene oktatni. A nyilvánosság tájékoztatására hivatott sajtó-organumok által kommunikált bírói döntések nem a szakmaiság talaján állnak. A bírósági sajtósóvivők tiszteletreméltó törekvései nem tudnak célt érni, mert a szikár tények, jogszabályi keretek közvetítése kevésbé „étvágygerjesztő”.

Egyszerű példákkal kellene megvilágítani az Alkotmánybíróság megfogalmazását, mely szerint „A bírói függetlenség alkotmányos érték, a bíróság szervezeti és a bírák státuszbeli függetlensége az igazságszolgáltatás függetlenségének egyik legfontosabb garanciája, egyben alkotmányos biztosítéka a tisztességes bírósági eljárásnak. Ez pedig arra nyújt garanciát, hogy az egyedi jogvitákban eljáró bíró kizárólag a jogszabályok alapján és belső meggyőződése szerint, minden, akár a bírói szervezeten kívülről, akár azon belülről érkező meg nem engedett befolyástól mentesen hozhasson döntést.”⁴⁹.

Kimondható tehát, hogy a bíró azért kap ekkora felhatalmazást, hogy döntéseinek meghozatalakor kizárjon minden külső tényezőt, és határozatát részrehajlásmentesen, kizárólag a törvényeknek alárendelve legyen képes meghozni.

⁴⁷ i.m. 1. oldal

⁴⁸ <http://jogaszvilag.hu/search?search=c%3ADmke%3AHavasin%3A9+Orb%3A1n+M%3A1ria>

⁴⁹ 34/2013. (XI. 22.) AB határozat.

A művelt (civilizált, nem önbíráskodáson alapuló) társadalmakban az állam polgárai – peren kívüli megállapodásuk hiányában – egy olyan szervezethez fordulhatnak, amelynek a képviselői, a bírák, kizárólag a törvények (jogsabályok) alapján döntenek a vitatott kérdésben, a felek szükségszerűen szubjektív megközelítését kiküszöbölve.

Az állampolgárok akkor is a független bírósághoz fordulhatnak, ha államhatalmi szervvel szemben kívánják a jogukat érvényesíteni. A bírói függetlenség semmi mást nem jelent, mint az esélyt arra, hogy „győzhetnek” az állammal szemben. A lehetőséget arra, hogy a hatalmi „önkénnyel” felvehessék a küzdelmet, és a törvények értelmezésével a független bíró a ringben az ő karjukat emelje fel.

Büntető ügyben azt jelenti, hogy a bűnüldözés minden eszközzel felvértezett ügyészség által készített vádirat alapján lefolytatott bírósági eljárásban a független bíró a rendelkezésére álló bizonyítékokat megismerve, minden oldalról megvizsgálva, a vádlói és a védői érvelést egyformán nyitott fülekkel meghallgatva kialakítsa a legjobb tudása és a lelkiismerete szerinti döntését. Nem hallhat, nem láthat, és nem figyelhet oda semmilyen külső körülményre, amely befolyásolhatja a gondolkodását, vagy befolyásolni akarja a döntését. A tárgyalás anyagán kívül süketnek, vaknak és némának kell lennie, az ítéletében megfogalmazott és megindokolt döntésén kívül semmilyen véleményt nem nyilváníthat az ügyben.

A gondolkodás szabadsága kell, hogy a vezér-elve legyen a magas szintű bírói jogértelmezésnek, felvállalva a tévedés kockázatát is, amelynek a korrigálására megteremtődtek a szervezeten belüli felsőbírói fórumok, a hozzájuk fordulás lehetőségét alapvetően rögzíti az Alaptörvény is, amikor a jogorvoslati (fellebbezési) jogot alapjogként definiálja [XXVIII. cikk (7) bekezdés].